

Notă asupra ediției

Prezentul volum, aflat la ediția a II-a, deschide o serie de note de curs dedicată *Istoriei statului și a dreptului românesc* – disciplină fundamentală a învățământului nostru juridic, alături de *Teoria dreptului*, *Dreptul roman* și *Filosofia dreptului*.

Ținem să subliniem sintagma *note de curs*, pentru a califica precis intenția autorului – titularul catedrei de *Istoria statului și a dreptului românesc* de la Facultatea de Drept a Universității din București – de a veni în sprijinul studenților anului I ai facultăților de drept. Demersul lui este așadar, înainte de toate, unul didactic – rod al credinței profesorului Jean Andrei, dar și a îngrijitorului prezentei ediții că studentul în drept trebuie să-și întemeieze cunoștințele de specialitate pe cultura neamului românesc, implicit pe credință, tradiții – cu precădere cele juridice – și memoria colectivă, adică istoria lui.

Acest prim volum al notelor de curs tratează, în șase capitole, materia cuprinsă între prestatalitatea tracă și formarea Legii Țării – dreptul neamului românesc –, respectiv descălecatul Țărilor Române. În ceea ce privește a III-a ediție, ea prezintă importante adăugiri și revizuiți aduse materiei de către autor în ansamblul ei. De asemenea, au fost îndreptate erorile de tipar prezente în textul edițiilor precedente.

Pentru redactare s-au folosit caractere Constantia drepte, italice și aldine. De asemenea, în text sunt dispuse vignete extrase din lucrări aflate în domeniul public.

Mulțumim domnului Nicolae Cîrstea și Editurii Universul Juridic pentru că au răspuns prompt, cu profesionalismul ce îi caracterizează, acestui demers editorial – primul de mare importanță în domeniu de la cursul de referință al profesorilor Emil Cernea și Emil Molcuț. De altfel, profesorul Jean Andrei – discipol al lui – dedică amintirii magistrului Emil Molcuț prezenta ediție.

Ștefan Paraschiv

*Profesorului emerit Emil Molcuț,
Princeps professorum*

Nu există un stat în Europa Orientală, nu există o țară de la Adriatică până la Marea Neagră care să nu cuprindă bucăți din naționalitatea noastră. Începând de la ciobanii din Istria, de la morlacii din Bosnia și Erțegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unități etnice în munții Albaniei, în Macedonia și Tesalia, în Pind ca în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia, până dincolo de Nistru, până aproape de Odesa și de Kiev.

Mihai Eminescu

Despre drept și istoria dreptului

Așa cum în universul fizic există un singur element cu natură duală – lumina, care este, în același timp, și undă, și corpuscul –, și în viața socială există un singur element cu natură duală – dreptul –, care, în concepția modernă, este în același timp știință și sistem. Știința dreptului reprezintă un ansamblu de categorii, concepte, reguli și principii, exprimate într-un limbaj care îi este specific, distinct de limbajul obișnuit.

Dreptul ca știință și limbajul propriu acesteia au fost create de romani prin acțiunea exercitată, pe cale procedurală și de interpretare, asupra dreptului civil, devenit anacronic în raport cu noile realități economice și sociale de la sfârșitul perioadei republicane. Astfel, pe de-o parte, magistrații romani, în cadrul procedurii formulare, utilizând mijloacele procedurale pe care le aveau la dispoziție, au creat noi formule – *in factum*, *ficticii* și cu transpozițiune –, noi acțiuni și, pe cale de consecință, au legitimat noi interese ale particularilor, extinzând, astfel, în mod indirect, sfera de reglementare juridică. Pe de altă parte, jurisconsultii romani, sub pretextul interpretării vechilor dispoziții ale dreptului civil, au utilizat metodele științifice ale analizei și sintezei, extrăgând noi reguli de drept, pe baza

soluționării unui număr considerabil de cazuri practice asemănătoare – reguli pe care le-au ridicat la rangul de principii, după verificarea lor pe spețe dintre cele mai complicate, create pe cale artificială.

Dreptul ca sistem este, în paradigma autorilor moderni, o structură de norme, ordonate și ierarhizate în instituții și ramuri, ce reglementează relațiile sociale existente la un moment dat. În această accepțiune, el se mai numește *drept pozitiv*. La origine, în statele antice, dreptul – pe atunci, doar un ansamblu de norme – era inclus sferei mai largi a regulilor morale și religioase. Dreptul roman are, printre altele, meritul de a fi fost primul care s-a afirmat distinct de morală și religie, prin elaborarea Celor Douăsprezece Table (451-449 î. Hr.) și, apoi, ca urmare a așa-numitului furt al dreptului (304 î. Hr.), păstrând, însă, datorită spiritului conservator al romanilor, puternice rădăcini morale și religioase.

În timp ce știința dreptului este elementul static și peren, sistemul de drept este elementul dinamic și perisabil, ce evoluează, pe de-o parte, în raport cu sistemul axiologic al societății, iar pe de alta, în raport cu cerințele vieții economico-sociale.

Paul Valéry socotea că dreptul roman, alături de filosofia greacă și religia creștină reprezintă pilonii civilizației europene.

Limba, credința, tradițiile, instituțiile și memoria colectivă, adică istoria, reprezintă elementele identității oricărui popor și alcătuiesc, laolaltă, garanția libertății lui. Istoria este memoria colectivă, în absența căreia poporul nu își poate cunoaște originea și evoluția și nici nu își poate determina, în mod conștient, viitorul. În acest sens, Octavian Paler spunea că *o țară fără statui și fără trecut nu are viitor*.

Istoria dreptului românesc urmărește originea și evoluția instituțiilor juridice și politice ale poporului nostru, începând cu strămoșii acestuia – tracii și romanii –, continuând cu etnogeneza românească – proces istoric ce a dus și la crearea dreptului neamului românesc, *Legea Țării*, și a instituțiilor politice românești – și terminând cu dreptul scris – înfățișat în toate etapele istorice ale evoluției lui.

Crearea instituțiilor juridice și politice românești s-a întemeiat pe sinteza civilizațiilor tracă și romană, care a însemnat, printre altele, și o sinteză instituțională, în cadrul căreia influența dominantă a revenit, evident, elementului roman. Acesta a influențat și evoluția istorică ulterioară a instituțiilor juridice și politice românești până în contemporaneitate.

În procesul constituirii dreptului și a instituțiilor politice ale românilor, influența dreptului roman vechi,

clasic și postclasic și a statalității romane a fost una directă, nemijlocită.

Apariția și evoluția dreptului scris în Evul Mediu românesc, precum și evoluția instituțiilor politice au fost și ele marcate de influența romană directă, însă avem în vedere dreptul și statalitatea Imperiului Roman târziu, impropriu denumit *Bizantin* – începând cu istoriografia germană medievală. Epoca târzie, care a debutat după moartea lui Iustinian, a reprezentat expresia adaptării lente, treptate a Statului și a dreptului roman la realitățile economice și sociale ale lumii medievale.

În epoca modernă, instituțiile juridice și politice românești și-au continuat evoluția sub pecetea directă a Romei. Astfel, codurile adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ioan I – cu precădere Codul civil de la 1864 –, precum și multe dintre elemente de organizare politică ale Statului român modern consacrate în Constituția de la 1866 și în legislația ulterioară au avut ca fundament dreptul roman postclasic și formele instituționale ale Statului roman – situație care s-a menținut și în epoca interbelică.

După Cel de Al Doilea Război Mondial, pe fondul instaurării și consolidării regimului de ocupație sovietică (1944-1958), multe dintre instituțiile juridice și politice tradiționale ale românilor au fost abandonate în

favoarea celor de inspirație străină. După retragerea trupelor de ocupație în 1958 și afirmarea independenței României în cadrul lagărului socialist, începând cu 1964, s-a renunțat treptat la importurile străine, în favoarea soluțiilor juridice autohtone, fiind elaborate, în acest sens, codurile Dongoroz – Codul penal și cel de procedură penală de la 1969.

Prăbușirea sistemului socialist național, ca urmare a loviturii de Stat din decembrie 1989, și atragerea României în structurile instituționale europene și euroatlantice au generat alt proces de abandonare rapidă și forțată a tradițiilor juridice și politice românești, de sorginte romană, în favoarea celor de inspirație anglo-saxonă. Rând pe rând, legile organice adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ioan I și apoi a lui Carol I – Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul comercial – au fost înlocuite cu noi coduri, a căror ineficiență în reglementarea relațiilor din societatea românească a fost, în scurt timp, dovedită.